

**Makitu ki nja joo ki Pol ndangi
adi
Korenti'gi
Ta ki do makitu'ti ki nja joo
ki Pol ndangi adi Korenti'gi**

Makitu ki nja joo ki Pol ndangi adi Korenti'gi kin toji toki lo ngan mbunə Pol'ti ki njekawnan. Takasinan el ində mbunə njekawnan'ti ki Pol ojido kojitara kaw mbah lə Pol ki inbe yəti rangi num ta ojido togi ki ingə kadi in njekawkulə. Ki gorow təm go ta, rai adi takasinan el kakin goto mbunə'de'ti nga. Kulənoji ki maji yo ə təl to dann Pol'ti ki njekawnan gogi nga. Be ə Pol ndangi makitu kadi ɔr'n ginn nya ki ra ta adi kulənoji ki dann'de'ti ki njekawnan ngan ki adi yəti'n kojitara kaw mbah lə'ne. Elta ronel lə'ne ki ojido noji ki uləi nan'ti ningə elta ra'n rə ndoo tado nyamaji'gi ki kadi rai ki njekunme'gi ki donangi Jude'ti ki sii me ndoo'ti. Go'ti elta ɔrta do'ne'ti toki n'in njekawkulə. Togi ki kadi n'ra'n kulə to njekawkulə kin n'ingə ki rə Burəbe'ti (10.8).

Kon ta'gi ki me'ti: Kandi me ta'ti 1.1-11. Kulənoji ki to mbunə Pol'ti ki njekawnan 1.12-7.16. Mbon nyamaji'gi kinan'ti tado njekunme'gi ki sii Jude 8-9. Pol un ta el ɔr'n ta do'ne'ti toki n'in njekawkulə 10-13.

Kuwə ji nan

¹ M'in Pol ki njekawkulə lə Jeju Kirisiti kigo ndigi'ti lə Luwə, nan'ti ki ngonkon Timote, j'uwə ji'se in *Njekawnan'gi lə Luwə ki sii Korenti'ti, taa j'uwə ji de'gi lə Luwə ki sii donangi'ti ki Akay'ti ki ta'a ba pəti tɔ*. ² Kadi memaji ki kisimaji lə Baw'je Luwə in ki Burəbe Jeju Kirisiti in nan'ti sese.

Pol ra oyo Luwə

³ J'ulə tɔji dɔ Luwə'ti ki Baw Burəbe lə'je Jeju Kirisiti. Baw'je ki memaji li'ə to mbar mbar, ki in Luwə ki nje solme me nya'gi'ti pəti. ⁴ In ə in nje sol me'je dɔ kon'gi'ti ki dangi dangi, kadi j'in kaa ji sol me de'gi ki kon'gi ki dangi dangi tei dɔ'de'ti tɔ. Kadi ji sol me'de ki me sol ki j'ingə rɔ'a'ti. ⁵ Be tɔ ə, toki j'ingə'n kon lə Kirisiti ngayn, Kirisiti sol me'je ngayn tɔ. ⁶ Re j'isi j'ingə kon ə, in kadi me'se sol'n, taa in tado kaji lə'se tɔ. Re me'se sol ə, in kadi adi'se me sol tɔ. Nga ningə, me sol kin a ra kadi to uwəi tɔgi'se ba me kon'ti toki j'isi j'ingə kon kin be tɔ. ⁷ Lo kin'ti, j'ində me'je dɔ'se'ti njiriri, tado ji gər kadi loki isi indəi rɔ'se nan'ti se'je dɔ kon'ti, isi indəi rɔ'se nan'ti se'je dɔ me sol'ti ki j'isi j'ingə tɔ.

⁸ Ngannkon'm'gi, ji ndigi kadi in gəri go kon ki te dɔ'je'ti donangi Aji'ti kin. De'gi adi'je kon kadi ki dum kelta'a, in kon ki aldo singə'je. De ki ində me'ne dɔ'ti kadi n'a n'isi ki dɔ'ne taa goto. ⁹ J'in j'ində me'je'ti kadi j'in de'gi ki gangi ta koy dɔ'je'ti nga. Ningə in be kadi j'uwə'n kul rɔ'je'gi inbe el, nan kadi j'uwə'n kul Luwə ki nje kadi njekoy'gi indəi taa lo koy'ti. ¹⁰ In in ə taa'je ta

---

* **1:1** 1.1 KNK 18.1

ko koy'ti kin, ningə a nanyi ki lo taa'je kilə taa'ti bay. In ə j'ində me'je do'a'ti, kadi a taa'je ta ko koy'ti kin bay. ¹¹ Ningə, inbe'gi kaa isi indəi ro'se ta'ti to, me kelta'ti ki Luwə tado lə'je. Luwə a ra se'je maji ki row nya ki de'gi ngayn dəji tado lə'je. Lo kin'ti, maji kin a təl nya ra oyo lə de'gi ngayn tado lə'je to.

Pol yəti ndu'ne ojido kaw mbah lə'ne

¹² Nya ki adi'je ronel, me'je uwə'je ki ta el, ji gər kadi njiyə'je dann de'gi'ti ki gəri Luwə el, in ki hal ki səl ləm ləm, ki nya ra ki rəta'ti ki in ro Luwə'ti. Ningə in njiyə ki ji njiyə ki gosi lə de el, nan ki ra maji lə Luwə. Kibo ngayn, in ki panjiyə kin ə ji njiyə'n ki ro'se'ti. ¹³ Ta ki ji ndangi j'adi'se kin, in ta madi ki rangi el, nan in nya ki tudəi ə in gəri me'ə inbe kin par. Nga ningə, m'gər kadi a gəri me'ə ar njay bay. ¹⁴ Toki in gəri nden nga kin, a in gəri ar njay, ndo təl Burəbe Jeju'ti ki j'a j'in nya ronel lə'se toki a in nya ronel lə'je kin be to. ¹⁵ Ki me ki tinyi kati kin ə, m'ndigi kadi in gəi ə m'te do'se'ti kete, kadi m'adi'se ingəi ra maji ki nja joo. ¹⁶ Nga ningə kadi m'ində do'se'ti taa, m'aw dənangi Maseduwann'ti, ə m'ində Maseduwann'ti ə†, m'təl m're do'se'ti gogi bay kadi to rai sə'm me nya ge'gi'ti lə'm kadi m'aw Jude'ti. ¹⁷ Ndu'm ki m'un kin, m'un ki non be par el, taa ndigi ra'gi lə'm in kigo mərta'ti lə de kadi to m'el m'ene «oyo» ə m'təl m'ene «jagi» el. ¹⁸ Luwə in nje ra nya ki low'ə'ti asi kadi mannaji lə'm: ta'gi ki j'eli sese in «oyo» num «jagi» num el. ¹⁹ Tado Jeju Kirisiti, Ngonn

---

† 1:16 1.16 KNK 19.21

lə Luwə ki j'in ki Silasi ge ki Timote ge‡ j'ilə'se mbər ta li'ə kin in «oyo» num «jagi» num el. In de ki ta ki a ingə rə'a'ti in «oyo» par. ²⁰ Ningə kun ndu'gi lə Luwə pəti, Kirisiti ə in nje toji de k'ene «oyo» in ki rəta'ti, taa in ki gorow li'ə tə ə j'isi j'eli'n j'ene «Amen», tado kulə'n toji do Luwə'ti tə. ²¹ Ningə in Luwə ə in nje kadi'je num, ingi num, togi me kində rə nan'ti me tə Kirisiti'ti. In ə mbəti'je ində'je ta dangi tado lə'ne. ²² In in tə ə ində ndaja lə'ne rə'je'ti to nya lə'ne, taa ində Ndil'ne me'je'ti to nya ki adi'je dokete dann nya maji'gi'ti ki ində taa dangi tado lə'je, kadi a adi'je.

²³ M'in m'dəji Luwə kadi gangi ta ndə'm, re m'ngom: ningə in kadi m'tuji me'se el, ə m'təl m're'n Korenti'ti gogi el. ²⁴ Ningə ji sangi row kadi j'ində togi də'se'ti kadi uni me'se el jagi, tado isi uwəi togi'se ba me kunme'ti ne nga. Nya ki j'isi ji sangi, in kində rə nan'ti sese do kulə'ti kadi ingəi rənel.

2

¹ Ki ojido'm, m'oo maji ngayn kadi m'təl m'aw rə'se'ti gogi el, nan to m'tuji me'se. ² Tado re m'tuji me'se ə, de ki a adi'm rənel goto. De ki a adi'm rənel ə, in ingi ka ki m'a m'tuji me'se kakin par. ³ Ningə, in ginn'ə kin ə, m'ndangi'n makitu'ti to ndangi m'adi'se* kadi to m'aw ki rə'm el. M'aw ki rə'm el nan to de'gi ki kadi adi'm'in rənel, təli tuji me'm to tuji yo. M'gər maji ngayn, ki oji də'se, kadi rənel lə'm in rənel

---

‡ 1:19 1.19 KNK 18.5 * 2:3 2.3 7.8

lə'se pəti. ⁴ In ki me kon ki ngayn, ki me ki ur mad'a, ki mann non ki to kum ə m'ndangi'n makitu m'adi'se. Ningə in kadi m'tuji'n me'se el, nan kadi in gəri ndigi ki m'ndigi'se.

Me Pol səl dɔ de'ti ki nje tuji me'ə

⁵ Re de madi in nje ginn me ki tuji nga ə, in m'in ə tuji me'm el nga, nan in ingi pəti ə tuji me'se. Ki kadi j'eli j'adi aldo maji el ə, tuji me de'gi madi dann'se'ti nga. ⁶ Ningə ko de ki be kin, ta bulə de'gi ki kawinan ki dɔ'a'ti inbe kin ka as'a naki. ⁷ In be ə, ki ngosine kin, kadi adi me'se səl dɔ'a'ti, ə uləi dingəm me'ə'ti, nan to metuji ki aldo maji in uti dɔ'a. ⁸ Lo kin'ti, m'dəji'se kadi oji'ə ndigi ki in ndigi'ə adi gər. ⁹ Nga ningə, ginn ndangi ki m'ndangi makitu m'adi'se in kadi m'nan me'se m'oo ke təli rɔ'se go ta'ti me nya'gi'ti pəti wa. ¹⁰ Loki me'se səl dɔ de'ti ki ra nya ki majel, m'in kaa me'm səl dɔ'a'ti to. Nga ningə, re me'm səl, loki nya madi to kadi me'm səl dɔ'ti ə, in tado lə'se ə me'm səl'n takum Kirisiti'ti. ¹¹ Tado kadi *Satan ingə tarow dɔ'je'ti el, tado ji gəri ndigi ra'gi li'ə bəti.

Me Pol ra sururu

¹² Loki m'aw m'te Tirowasi'ti kadi m'iləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti, m'oo kadi Burəbe te tarow ta'ti panyi adi'm, ¹³ nan me'm ra sururu, tado m'ingə ngonkon'm Titi el. In be ə, m'inyə njekunme'gi, ə m'un tarow kaw Maseduwann'ti†.

Təti rɔ me kində rɔ nan'ti ki Kirisiti

† 2:13 2.13 12-13; KNK 20.1

14 J'uləi tɔji dɔ Luwə ki ɔy'je ki dɔkagilo'gi pəti adi j'in me rɔ'ti ki Kirisiti tətəi kin. Luwə un'je ilə'n mbər lə Kirisiti ki lo'gi pəti adi de'gi gəri'ə to nɔm kagi ki bany'a əti maji ki sanan ki lo lo be. 15 Lo kin'ti, ji to to nɔm kagi ki bany'a əti maji, ki Kirisiti un adi Luwə be. J'əti maji, tado de'gi ki isi sangi kaji num, tado de'gi ki isi ai tuji'ti num tɔ. 16 Ki rɔ de'gi madi'ti, in banyi koy ki isi aw se'de koy'ti, nan ki rɔ nje ki nungi'ti, in banyi kaji ki isi aw se'de kaji'ti tɔ. Eke nan ə asi kadi ra kulə kin wa? 17 J'in ji to to ndəgi de'gi ngayn ki isi uni ta lə Luwə to nyara gati kin el. J'eli ta ki rɔta'ti, ki in rɔ Luwə'ti, takum Luwə'ti me kində rɔ nan'ti me tɔ Kirisiti'ti.

3

Bərkulə'gi ki me kunmindi'ti ki sigi

1 Kadi m'dəji m'oo ke j'isi ji sangi kadi ji tɔji rɔ'je inbe kaa bay wa? Ke kadi ji rai toki de'gi madi isi rai, isi taai makitu lo ki rangi'ti kadi mannaji dɔ'de'ti ki rɔ'se'ti, ingi ki taai makitu ji'se'ti awi ki lo rangi'ti kin be wa? 2 Makitu ki kadi mannaji dɔ'je'ti ə, in darɔ'se inbe'gi. In makitu ki ndangi ngarme'je'ti, ki de'gi pəti gəri num isi tudəi num. 3 To ki taga kadi in makitu ki Kirisiti ndangi, adi'je ji'je'ti, ulə'n'je. Kirisiti ndangi ki mann ndangi nya makitu'ti el, nan ndangi ki Ndil Luwə ki nje kisi kumngayira; in makitu ki ndangi dɔ mbal'ti el, nan ndangi ngarme de'ti*.

---

* 3:3 3.3 Tekitaga 24.12; Jeremi 31.33; Ejəkel 11.19, 36.26

4 In kin ə in me tinyi kati ki j'aw'n takum Luwə'ti ki takul Kirisiti. 5 Ningə j'a j'el j'ene in ki togi'je'gi inbe ə ji ra'n nya madi el, nan in ki togi ki in rɔ Luwə'ti. 6 In Luwə inbe tɔ ə adi'je togi, adi ji təl'n nje ra kuləbər'gi me kunmindi'ti ki sigi. In kunmindi ki in ginn Ndukun'ti el, nan in ginn Ndil Luwə'ti. Tado *Ndukun ki ndangi in nje re ki koy, nan Ndil Luwə in nje re ki kaji.

7 Kete ndukun in ki ndangi ki gaji ta'gi kare kare go nan'ti dɔ bar mbal'ti, ə kunji tɔbar lə Luwə unji dɔ'ti kin. *Moji ki nje re ki ndukun kakin, takum'ə on por wor wor, ki lo kadi ngann Isirayel'gi gonyi takum'ə goto†. Ningə takum'ə ki on por kin, unji dɔkagilo nden be par ə ginn'ə gangi. Ə re ra kulə ki Ndukun ki nje re ki koy adi kunji be ningə, 8 ra kulə ki Ndil Luwə a əti bol ki dum bay. 9 Re kulə lə Ndukun ki a aw ki de'gi me ta ki gangi'ti adi kunji ningə, kulə ki kadi Luwə təl'n de'gi de'gi'ti ki dana takum'ne'ti a adi kunji ki əti bol ngayn bay. 10 J'asi kadi j'eli j'ene, tɔbar ki dɔkete, kunj'ə goto non tɔbar'ti ki bone kin, ki in kunji ki utə in ki kete sanyi. 11 Kin ə nya ki lo ti ə a ində dər ə ingə tɔbar ningə, nya ki a to biti ki non'ti tɔbar li'ə a əti bol ki dum. 12 Nya ki j'isi nginə ta'a kin ə ra adi j'awi ki me ki tinyi kati. 13 J'in ji ra toki Moji ra'n kin el. Moji ki ilə ku takum'ne'ti kadi ngann Isirayel'gi oyi ta tɔlta kunji ki lo ti ə a goto kin el‡. 14 Nyagər lə ngann Isirayel'gi goto, dɔ'de boi boi. Ningə biti bone kin ka, lokɪ isi tudəi Kunmindi ki kɔkɔ ə, ku kin to ba inbe bay. To ba, de un

† 3:7 3.7 Tekitaga 34.29 ‡ 3:13 3.13 Tekitaga 34.33

kum'de'ti el, tado in ki kində rə nan'ti ki Kirisiti ə ku kin a goto'n kə takum'de'ti. ¹⁵ Biti bone kin ka, loki isi tudəi makitu'gi ki Moji ndangi kin ə, ku madi uti kum'de do nyagər'ti inbe bay. ¹⁶ Nan toki ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: Loki Moji tur rə'ne ki rə Burəbe'ti par ə un ku kə takum'ne'ti§. ¹⁷ Tado Burəbe in Ndil, ningə loki Ndil Burəbe in səm'ti, low'ə'ti kin ə taa k'inyə taa in səm'ti tə. ¹⁸ Ningə j'in pəti, ku in ki goto kum'je'ti kə, adi ji toji təbar lə Burəbe rə'je'ti toki kətirongi a toji'n ndil de be. Lo kin'ti, ji mbəl ji to to Burəbe inbe be. Burəbe ki in Ndil adi təbar li'ə unji də'je'ti unji kunji ki əti bol ki də mad'a'ti, də mad'a'ti.

4

Kirisiti in nan'ti ki njekawkulə'gi

¹ Toki in kulə ki Luwə ə adi'je kigo memaji'ti li'ə, togi'je goto ta'ti el. ² J'in ji mbəti nyara ki lo kiyə'ti, ki nya ki to rəsol ki de'gi isi rai. Panjiyə'je in ki lo kədikum nan'ti el, taa ji mbir ta lə Luwə dow kare el tə. Loki ji toji nya ki rəta'ti ki taga ə, ji sangi kadi ji taa me de'gi takum Luwə'ti to taa yo. ³ Nga ningə, re Poyta ki maji ki j'isi j'iləmbər'ə kin, to lo kiyə'ti ə, to lo kiyə'ti tado de'gi ki isi awi tuji'ti, ⁴ tado nje ki uni me'de el. Ingi ki ngar nje kində togi'ne də dənangi'ti ne, uti kum nyagər lə'de nga adi lo kadi oyi kunji Poyta ki maji lə nje toji təbar lə Kirisiti kin goto. Kirisiti ki in banakum Luwə inbe. ⁵ Toki rəta'ti, j'isi j'iləmbər rə'je j'inbe el, nan in Jeju Kirisiti

ki Burøbe ə j'isi j'ilømbør'ə. Nga ningə j'inbe j'in bər lə'se tado læ Jeju. ⁶ Tado Luwə ki nje k'el k'ene: «Kadi kunji unji dann lo ki diw'ti*» kin ə adi kunjə unji ngann me'je'ti, kadi ji gəri'n tobar li'ə ki unji takum Kirisiti'ti kin.

⁷ Ningə nya maji læ Ndil kin, j'oti darə'je'ti ki yai ki to to ngoo ki kuwə ki hanji be kin. In be kadi to ar njay toki tōgi ki əti bol kin in rə Luwə'ti um in rə'je'gi'ti el. ⁸ Kon'gi ki dangi dangi kawinan ki də'je'ti, nan budi singə'gi el; me'je gangi mann, nan j'ore me'je ngan inbe kin. ⁹ De'gi indəi kum'je ndoo, nan Luwə inyə'je kə el; tōti'je nanga, nan tōli'je el. ¹⁰ Darə'je isi oti koy læ Kirisiti ki lo'gi dəkagilo'gi pəti, kadi de'gi oyi toki Kirisiti isi ki də'ne taa darə'je'ti. ¹¹ Tado j'in ki j'isi ki də'je taa, j'isi ta koy'ti ki dəkagilo'gi pəti tado læ Kirisiti. In be kadi de'gi oyi toki Kirisiti isi ki də'ne taa darə'je'ti ki ndo madi ə a oy kin. ¹² Lo kin'ti, j'in j'a j'ində taa lo koy'ti kadi to j'isi'n kumngayira ba tə.

¹³ Toki in ndil kunme ki kareba ə isi ra kulə me'je'ti, makitu læ Luwə el ene: «In tado kun ki m'un me'm m'adi Luwə ə m'elta li'ə†.» Ningə j'in kaa in tado kun ki j'uni me'je j'adi Luwə ə j'elita li'ə tə. ¹⁴ Tado ji gər kadi, Luwə ki te ki Burøbe Jeju lo koy'ti kin, a te se'je lo koy'ti ki Kirisiti tə. A te se'je kadi ində'je num, ingi num kadi'ne'ti. ¹⁵ Nya'gi pəti ki te də'je'ti in tado maji lə'se. Ningə, lo kin'ti, ra maji læ Luwə a to mbar mbar kadi aw ki də de'gi'ti ki kete kete. Aw ki

* **4:6** 4.6 Lotum 1.3 † **4:13** 4.13 Pa'gi 116.10

kete kete kadi to de'gi ki nje kelta ki Luwə, rai'ə oyo ge, piti'ə ge, toi mbar mbar ki do'ti.

¹⁶ In tado kin ə, j'ingə'n tōgi par par. Re daro'je ki k'oo ki kum ne kin ə tōg'ɔ isi təl ki gogi kaa, ndil'je isi ingə tōgi ki rangi ki ndo'gi ndo'gi. ¹⁷ Tado kon'gi ki j'isi j'ingəi'de bone kin, in kon ki dokagilo li'ə in nden be par, taa ɔl kəl kare tɔ, loki j'un j'ində kadi tōji ki əti ɓol, ki biti ki non'ti ki a re go nje'gi'ti kin. ¹⁸ Nya ki j'isi j'anyi ngod'ɔ, in nya ki de oo ki kum'ne kin el, nan in nya ki de oo ki kum'ne el yo. Nya ki de oo ki kum'ne, ndo'a in ngayn el, nan nya ki de oo ki kum'ne el, a to biti ki non'ti.

5

Daro ki sigi

¹ Ji gər maji kadi re daro'je ki j'in me'ti donangi'ti ne, ki to to *kəyku be kin tuji ə, j'awi ki daro ki sigi ki in kəy ki Luwə ra adi'je me dɔran'ti non, ki in kəy ki de ra ki ji'ne el. In kəy ki a to biti ki non'ti. ² Tado kisi ki j'isi me daro'ti ki in kəyku kin, j'isi tuməi um um, tado ji ge ngayn kadi j'uləi daro'je ki dɔran'ti ro'je'ti ki to to kəy ki biti ki non'ti do mad'a'ti. ³ Be ə loki re daro'je ki donangi'ti goto ə de a oo'je ki ro'je kare el. ⁴ Tado kisi'je me daro'ti, ki in kəyku kin, ji tumə um um, nya aldɔ singə'je. Ningə ji ndigi kadi j'ori ro'je kɔ me daro'ti kin el, nan ji ndigi kadi j'uləi daro ki dɔran'ti do'ti, kadi daro ki kumngayira tu do daro ki koy. ⁵ Ningə in Luwə inbe ə ində kadi nya'gi kin a rai nya be do'je'ti. In in ə ində Ndil'ne me'je'ti to nya

ki adi'je dokete dann nya maji'gi'ti ki indø taa dangi tado læ'je, kadi a adi'je.

⁶ Lo kin'ti, j'uwæi tɔgi'je ba ki dokagilo'gi pæti. Ningø jì gær kadi loki j'in me darɔ'ti ki donangi'ti ne kin bay ø, j'in gidi køy'ti læ'je, sanyi ki Burøbe.

⁷ Toki rɔta'ti, in ki takul kunme ø j'isi j'aw'n, um in kum'je ø oo lo ø j'isi j'aw'n el. ⁸ J'uwæ tɔgi'je ba ø j'isi j'aw'n, ningø jì ndigi ngayn kadi j'inyø darɔ kin, ø j'aw j'indø be kadi Burøbe'ti.

⁹ Nga ningø, re j'isi'n me darɔ'ti kin, eke jì tus'ø j'inyø, nya ki uwæ me'je, in ta kadi jì nøl Burøbe.

¹⁰ Tado maji kadi j'a jì te kare kare kadi jì ra non Kirisiti'ti, lo gangi ta'ti li'ø. De ki ra kaa a ingø nya ki sow d'ne, kigo kulø ra'a'ti ki un darɔ'ne ra'n: ki re in'n kulø ki maji eke kulø ki majel.

¹¹ Ginn nya ki kadi jì bol'n Burøbe, jì gær maji, in ø j'isi sangi row kadi jì buki'n de'gi go'je'ti. Luwæ gær'je ar njay, ningø m'gær kadi ingi kaa, ki kadi elita ki ngom el ø, in gæri m'in ar njay tɔ.

¹² Jì ndigi kadi jì tøl j'elita dɔ rɔ'je'ti rangi bay taa kadi in gæri'je, el, nan j'un sese tarow kadi rɔ'se nøl'se dɔ'je'ti. Lo kin'ti, a ingøi ta ki kadi a turi de'gi'ti ki isi indøi gu'de ki nyara ki gidi'de'ti ne kare, um nyara ki ngarme'de'ti el kam. ¹³ Re in rɔta'ti kadi j'in de'gi ki dɔ'je goto ø, in tado læ Luwæ ø dɔ'je goto'n, a re j'in nje kumkar'gi tɔ ø, in tado læ'se ø j'in'n nje kum kar'gi tɔ.

¹⁴ Toki rɔta'ti, ndiginan læ Kirisiti onbe dɔ'je'ti, j'in ki jì gær toki de kareba oy tado de'gi pæti, adi de'gi pæti oyi kin. ¹⁵ Oy tado de'gi pæti, kadi de'gi ki sii ki dɔ'de taa, sii tado læ'de inbe'gi el nga, nan tado læ de ki oy ø indø taa lo koy'ti tado læ'de kin.

16 Nga ningə, j'a j'oo'de kigo k'oo'ə'ti lə'de el biti nga. Re kete j'in, j'oo Kirisiti kigo k'oo'ə'ti lə'de ka, ki ngəsine kin, j'a j'oo'ə be el ratata nga. 17 Re de ində rɔ'ne nan'ti me tɔ Kirisiti'ti ə, in nyakində ki sigi. Nya'gi ki kəkɔ dəri kɔ, nya'gi ki rɔ'a'ti pəti, təli nya ki sigi. 18 Ningə nya'gi kin pəti in rɔ Luwə'ti, ki nje təl kulə'je noji nan'ti sə'ne, ki row lə Kirisiti. Luwə ki adi'je kulə kulə de'gi noji nan'ti si'ə inbe. 19 Tado in Luwə ə, ki row lə Kirisiti, ulə'n de'gi ki dɔnangi'ti, noji nan'ti sə'ne, ki kanji tudə majel'gi lə'de ki rai. Nga ningə, ində taa kulə noji nan'ti ta'je'ti kadi j'iləmbər'ə.

20 J'in de'gi ki Luwə ulə'je to nje ra kulə tor Kirisiti'ti. Nga ningə, Luwə un'je bari'n'se ki rɔ'ne'ti. Me tɔ Kirisiti'ti, j'uwə ngonn mbay nja'se ba, uləi noji nan'ti ki Luwə. 21 Kirisiti ki ra majel el, nan Luwə buki majel'gi lə'je ki dɔ'a'ti. Jy ki dɔ'a'ti, kadi ki row li'ə, Luwə təl'n'je de'gi'ti ki dana takum'ne'ti.

6

1 Toki j'ində rɔ'je nan'ti ki Luwə dɔ kulə'ti, ji dəji'se kadi kidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin el.

2 Tado Luwə inbe el ene:

«Dɔkagilo'ti ki maji, m'oo dɔ ndu'i,
Nɔɔ ki in ndɔ kaji de'gi, m're m'osi kil'i.»

Nga ningə, dɔkagilo ki maji nga ə to kin, ndɔ kaji de'gi nga ə re kin*.

3 Kadi to kulə ki j'isi ra kin ta goto dɔ'ti, ji sangi row kadi ji tugə de madi jigi'ti el. 4 Nya ki j'isi sangi, ji sangi kadi ji toji me nya'gi'ti pəti,

---

* 6:2 6.2 Ejay 49.8

toki rɔta'ti, j'in njekulɔbɔr'gi lɔ Luwɔ. J'uwɔ togi'je ba ɔ ji tɔl j'uwɔ bay, me kon'gi'ti, me kumtondoo'ti, me ɔol'ti, ⁵ ginn kindɔ'ti lɔ de'gi, me dangay'ti, ki me sulɔ'ti ki de'gi sulɔi bulɔ de'gi dɔ'je'ti. Me kulɔ'ti ki aldɔ singɔ'je, lo to bi goto, me ɔo'ti, kaa j'uwɔ togi'je ba†. ⁶ Ji toji kadi j'in njekulɔbɔr'gi lɔ Luwɔ me kar njay'ti, me gɔr Luwɔ'ti, me koreme'ti, me ramaji'ti. Ndil Luwɔ in se'je nan'ti, ji ndigi de'gi ndigi ki rɔta'ti, ki kɔdinan goto'ti. ⁷ Ji toji kadi j'in njekulɔbɔr'gi lɔ Luwɔ me kilɔmbɔr ta'ti ki rɔta'ti, ki j'ilɔ ki togi lɔ Luwɔ. Nya kati lɔ'je, ki dɔr rɔ lɔ'je, in nyara ki dana takum Luwɔ'ti. ⁸ De'gi ɔsi kurɔ'je ge ulɔi rɔsɔl dɔ'je'ti ge, elita ki majel dɔ'je'ti ge, elita ki maji ge. J'isi j'elɔta ki rɔta'ti kin ka oyi'je to nje ngom'gi, ⁹ gɔri'je ɔti, nan oyi'je to de'gi ki gɔri'de el be, j'a ji njiyɔ ki dɔ'je taa, nan oyi'je to njekoy'gi. Uwɔi'je dangay'ti ki kanji tɔl'je, ¹⁰ tuji me'je ka rɔ'je nɔl'je par par. J'in njendoo'gi, nan ji tɔl de'gi ngayn nje nyakingɔ'ti, to to nya ki nya lɔ'je goto be, nan ki rɔta'ti ɔ, nyakingɔ'gi pɔti in yan'je.

¹¹ In de'gi ki Korenti'ti, j'el kann kumta, ji te me'je ki rɔ'se'ti. ¹² Ji toji'se ndigi ki ji ndigi'se ki taga, nan in ingi ɔ tei me'se adi'je el. ¹³ Lo kin'ti, m'el'se ta toki baw ngann'gi a el'n ngann'ne'gi ta kin be. Ningɔ ji dɔji'se kadi ingi kaa, tei me'se adi'je toki j'in ji te'n me'je j'adi'se kakin be tɔ.

Gangi nan ki majel

¹⁴ Maji kadi ulɔi dɔ'se ki non be par ginn jugi'ti ki kareba ki nje ki gɔri Luwɔ el kam el. Nya

† 6:5 6.5 KNK 16.23, 19.29, 21.30

ki rɔta'ti ki nya ki majel a indəi rɔ'de nan'ti el; kunji ingi ki lo ki diw asi kadi a indəi rɔ'de nan'ti el. ¹⁵ Lo kadi Kirisiti ingi ki Su ta'de asi nan goto; de ki njekunme kadi Luwə ingi ki de ki nje kunme'ne kadi Luwə el, nya ki a uwəi nan dɔ'ti goto. ¹⁶ Nya ki a oro *Kəy lə Luwə ki kagi yo'gi nan'ti goto. Tado j'in ə, j'in Kəy lə Luwə ki nje kisi kumngayira ba toki Luwə inbe el'n ene:

«M'a m'ra be dann'de'ti, ə m'a m'njiyə se'de nan'ti,

m'a m'in Luwə lə'de, ə in a in de'gi lə'm tɔ‡.»

¹⁷ In tado ki be kin ə, Burəbe el'n ene:

«In gangi nan ki de'gi ki gəri m'in el, ɔdi nya ki to njen el,

ə m'in m'a m'uwə'se ki rɔ'm'tiŠ.»

¹⁸ Burəbe ki Nje togi pəti el bay ene:

«M'a m'in Luwə ki Baw'se, ə in, a in ngann'm'gi ki dingəm ki ki dene k'el Burəbe ki nje togi pəti*.»

7

¹ Nje ndigi'gi lə'm, toki j'ingəi kunndu'gi ki Luwə un adi'je be kin, maji kadi j'inbe'gi, j'ari rɔ'je njay dɔ nya'ti ki a njenyi ki darɔ'je ki ndil'je. Ningə adi j'indəi rɔ'je ta dangi me bol Luwə'ti.

Rɔnel lə Pol

² Indəi'je ngarme'se'ti! De madi ki ji ra si'ə nya ki low'ə'ti el goto, de ki ji tɔ ko nya li'ə goto, taa de ki j'ədi'ə ji taa nya li'ə kaa goto tɔ.

³ Ningə m'elta kin be kadi m'gangi'n ta dɔ'se'ti

---

‡ **6:16** 6.16 Lebitiki 26.12; Ejəkel 37.27 § **6:17** 6.17 Ejay 52.11; Ejəkel 20.34 * **6:18** 6.18 2 Samiyel 7.14; Ejay 43.6

el, tado m'el kete nga toki j'indø'se ngarme'je'ti kadi re in koy ø koy, kaji ø kaji. ⁴ M'tinyi me'm kati ngayn ki rø'se'ti, m'indø gu'm ngayn tado læ'se. M'ingø mesøl ngayn, rø'm nøl'm ki dum, me kon'gi'ti ki j'ingøi'de.

⁵ Loki ji re ji te dønangi Maseduwann'ti nu kin, lo kørkon goto, j'ingøi kon'gi ki dangi dangi: rø gugi gidi'je, ßol rosi me'je. ⁶ Nan Luwø ki njekulø dingøm me de'gi'ti ki nje søl dø'de, adi'je tøgi ki row re læ Titi. ⁷ Nga ningø, in re læ Titi par ø adi'je tøgi el, nan in tøgi ki adi'ø kin tø ø adi'je tøgi. Titi el'je toki in ndigi ngayn kadi oyi m'in, taa mann non re kum'se'ti num, ta on me'se num tado læ'm. Lo kin'ti, m'ingø rønøl ngayn dø mad'a'ti ßay.

⁸ Re makitu ki m'ndangi m'adi'se kete kin tuji me'se kaa, m'ndingø rø'm dø'ti el. Re m'ndingø rø'm dø'ti ø, in tado k'oo ki m'oo kadi tuji me'se døkagilo madi'ti*. ⁹ Ningø ki ngøsine kin, rø'm nøl'm tado me'se ki tuji kin el, nan tado k'in ki metuji læ'se aw sese adi inyøi gorow njiyø'se ki majel kø. Me'se ki tuji kin ø in nya ki Luwø ndigi, adi j'in j'el toki nya madi ki majel kare ki ji ra sese goto. ¹⁰ Tado metuji ki nøl Luwø, re ki k'inyø gorow njiyø ki majel kø, kadi te ki de kaji'ti, ki kanji kadi de ndingø rø'ne dø me'ti ki tuji kin. Nan metuji ki de inyøn row nya ra'ne ki majel kø el, a re ki koy. ¹¹ Ki ngøsine kin, inbe'gi oyi kandi metuji ki nøl Luwø kin ki kum'se: Ra adi toi ßi dø rø'se'ti el! Døji me søl ki rø tinyi'se num, ndingøi rø'se ngayn num, ßol tøl'se num, in ndigi ngayn kadi oyi m'in num, ta on me'se tado læ'm

---

* 7:8 7.8 2.3

num, taa ta'se in do de'ti ki ra nya ki gorow'ə'ti el kakin num to. Toji me nya'gi'ti pəti toki ojido ta kin ingi, ari njay. ¹² Nga ningə, m'ndangi makitu kin m'adi'se tado lə de ki ra nya ki low'ə'ti el kin el num, taa tado lə de ki nya ki gorow'ə'ti el kin tuji me'ə el num to. Nan in kadi inbe'gi, oyi tingə ki in tingəi bil tado lə'je kin ki kum'se, takum Luwə'ti. ¹³ In kin ə in nya ki adi'je togi. Ningə j'ingə togi par el, nan j'ingə ronel kibo ngayn inbe bay to, loki j'oo nəl ki ro Titi nəl'ə tado kuwə ki ingi pəti uwəi hangal'a indəi nanga me hal'se'ti ki toji. ¹⁴ Kində ki m'un'se m'ində'n gu'm ki rə'a'ti kin, rə'm səl'm el. To ki ka ki j'el'se ta ki rəta'ti ki ndo'gi, piti ki ji piti'se non Titi'ti toji rə'ne ki taga kadi in ta ki rəta'ti. ¹⁵ Lo kin'ti, rə'a nəl'ə ngayn bay do'se'ti, loki me'ə olo do təlro go ta'ti lə'se pəti, ki kuwə ki uwəi'ə ki rə'se'ti ki buki nan'ti ki bol. ¹⁶ Rom nəl'm ngayn adi m'ində me'm do'se'ti me nya'gi'ti pəti.

8

Kaw nya tado ra'n ki njekunme'gi ki Jerujalem

¹ Ngannkon'm'gi, ji ndigi kadi in gəri maji ki Luwə ra ki Njekawnan'gi ki donangi Maseduwann'ti kin. ² Kon'gi ki dangi dangi te do'de'ti, nan be kaa rə'de nəl'de ki aldo maji, adi me ndoo'ti lə'de ki ngayn inbe kin kaa, uni nya maji'gi lə'de ngayn ki me ki kare. ³ M'man naji lə'de do'ti toki uni kigo togi'de'ti, ki madi'gi uni ki aldo togi'de inbe bay. Ningə in ki me ndigi lə'de inbe ə adi. ⁴ Dəji'je ə təl dəji bay, kadi j'adi'de tarow kadi n'ingi kaa n'uləi ji'de me

nyakaw'ti tado lə de'gi lə Luwə ki sii Jerujalem'ti kin tɔ*. ⁵ Rai nya ki aldo in ki j'ində me'je do'ti kadi a rai. Uni ro'de inbe adi Burəbe kete, ningə go'ti, uni adi'je tɔ, kigo ndigi'ti lə Luwə. ⁶ In tado kin ə, j'ulə'n dingəm me Titi'ti kadi təl aw toltə kulə nyakaw tado ra maji kin, toki ulə'n ngirə dann'se'ti nga kin. ⁷ Nga ningə, toki in nje nya ki to mbar me nya'gi'ti pəti, adi in me kunme'ti lə'se, me kuji kelta'ti lə'se, me nyagər'ti lə'se, me tingə bil'ti ki kanji to bi do ro'se'ti, ki me ndigi nan'ti ki ji toji'se row'ə, maji kadi toji toki kuləra maji'gi lə'se kin in nyakingə lə'se ki to mbar mbar. ⁸ Ningə m'el'se toki in ndu ə m'un madi'se el; re m'el'se ta tingəbil lə madi'se'gi ə, in kadi ingi, oji ndiginan lə'se ki rɔta'ti adi de'gi gəri, me nyakaw'ti kin. ⁹ Tado in gəri memaji lə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti maji. Kirisiti ki in njenyakingə, nan ra ro'ne njendoo'ti tado lə'se, kadi me ndoo'ti li'ə, ingi, təli nje nya'gi. ¹⁰ In ta kigo k'oo'ə'ti lə'm ki m'oo ə m'el do'ti. Ningə in ta ki sow do'se inbe'gi maji, tado ingi, ə in de'gi ki do'kete ki rai kulə kin bal'ti ki dər. In de'gi ki do'kete me ra'a'ti par el, nan in de'gi ki do'kete me kun ndu'ti tado ra'a. ¹¹ Ə ki ngosine kin, maji kadi to'li'ta kulə kin, tado kadi, kigo to'gi'se'ti, kulə ki rai nga num, ndigi ra'a num, sii nan'ti lay. ¹² Tado, loki de adi nya ki me ki kare, Luwə taa nya li'ə ki adi kin kigo to'g'ɔ'ti ki me kəy'ti, um nya ki awi'n el par ə, Luwə a ində me'ne do'ti el. ¹³ Ningə in ta kadi ji ra'se kadi osi me ndoo'ti el. Osi me ndoo'ti kadi in soti ki madi'se'gi el, nan in

---

* 8:4 8.4 1-4; Ròm 15.26

ta kadi asi nan yo. ¹⁴ Ki ngosine kin, ki nya lə'se ki to mbar kin, asi kadi a rai ki nje ki yan'de to rə'de, ningə ndo ki nya lə'de a to mbar ə nya to rə'se ə, a rai sese to. Lo kin'ti ə a asi nan, ¹⁵ toki makitu lə Luwə el'n ene:

«De ki oy ngayn, de oo pa nya li'ə el, ningə de ki oy ngayn el, nya ki du'ə goto†.»

Titi ki madi'ne'gi madi awi Korenti'ti

¹⁶ J'uləi toji do Luwə'ti ki ra adi ta lə'se to ro Titi toki to'n rə'm kin be to. ¹⁷ Titi ndigi ta ki j'ində non'a'ti kadi təl aw rə'se'ti. Ningə kete bay taa ka, inbe ki do'ne to rə'a ngayn tado lə'se, adi in ki me ndigi li'ə inbe ə isi awi'n rə'se'ti. ¹⁸ J'ulə ngonkon'je kare j'adi aw si'ə. In ngonkon'je ki Njekawnan'gi ki dangi dangi elita li'ə maji oji'n do kadi ro li'ə tado Poyta ki maji. ¹⁹ Bay to, in de ki Njekawnan'gi ki dangi dangi uləi ji'de do'a'ti kadi aw se'je tado tado kulə nyakaw tado ra maji kin. In kulə ki j'un rə'je tado'a kadi to Burəbe ingə'n kosikurə, taa kadi ji toji'n ndigi ra maji ki rosi me'je kin to. ²⁰ Ki ojido nar ki de'gi adi'je ngayn kadi j'in ə j'ində kum'je go kulə'ti ki kadi rai, j'ində kumkədi do'ti kadi de'gi oyi'je to de'gi ki rəta'ti el, el. ²¹ Ji sangi kadi ji ra nya ki nəl Luwə par el, nan ji sangi kadi ji ra nya ki nəl de'gi to. ²² Nje kaw ki rə'se'ti kin, j'ulə ngonkon'je kare si'ə non bay. In de ki nja ngayn, ji nan'a, adi j'oo tingəbil li'ə. Ningə ki ngosine kin, to rə'a ngayn kadi n'in me kulə'ti kin to, tado taa ki taa me'se. ²³ Ningə ki ojido

† 8:15 8.15 Tekitaga 16.18

Titi, in madi njiyø lə'm, taa in madikulə'm ki rə'se'ti tɔ. Ningə, ngannkon'je'gi ki dani'ə, in ngann njekawkulə'gi lə njekawnan'gi ki dangi dangi ki kadi Kirisiti ingə'n kəsikurə tɔ. ²⁴ Tɔji de'gi kin adi gəri toki in ndigi'de ndigi ki rɔta'ti. Lo kin'ti, njekawnan'gi ki dangi dangi a gəri toki in ndigi de ndigi ki rɔta'ti, taa tɔji ki j'isi j'uləi dɔ'se'ti takum'de'ti kin kaa in ki rɔta'ti tɔ.

9

Luwə ndigi de ki adi nya ki rɔnel

¹ Ki ojido nyakaw ki kadi ji ra'n ki de'gi lə Luwə ki sii Jerujalem'ti, maji kadi m'ndangi ta dɔ'ti m'adi'se, m'oo ta ki kadi m'ndangi bay el nga. ² M'gər ndigi ramaji ki rosi me'se kin, adi m'piti'se ki taga takum de'gi'ti ki dɔnangi Maseduwann'ti*. M'el'de m'ene: «Ngannkon'je'gi ki dɔnangi Akay'ti sii dɔ nja'de'ti bal'ti ki dər.» Ningə tingəbil lə'se kin ra adi Njekawnan'gi ngayn ndəli. ³ Lo kin'ti, m'ulə ngannkon'je'gi ki rə'se'ti kadi piti ki ji piti'se ɔji'n dɔ lo kin, təl nya ki kare el. Ningə toki m'el'n, m'ndigi ngayn kadi sii dɔ nja'se'ti toki rɔta'ti inbe tɔ. ⁴ Tado kin ə re de'gi ki dɔnangi Maseduwann'ti awi sə'm rə'se'ti, ə sii dɔ nja'se'ti el ningə, j'in ki ji taa me'se kin, j'a təl de'gi ki rɔ'de sɔl'de, nga ningə, rɔsɔl kibo ngayn a in dɔ'se'ti inbe'gi. ⁵ In tado kin ə, m'oo maji ngayn kadi m'dəji ngannkon'je'gi madi kin kadi awi kete non'm'ti, rə'se'ti, kadi kawi nja kadikare me ndigi ki uni ndu'se dɔ'ti kin. Loki in ki kəsi nja'a nan'ti pəti

---

* 9:2 9.2 1.16

ə de oo ə, a in nya kadi ki me ndigi, um in nya ki de ində tɔgi dɔ madi'ne'ti ə adi'n el. ⁶ Ningə kadi in gəri toki:

De ki duw nya nden be,
a tətɪ nden be tɔ;
ə de ki duw nya ngayn,
a tətɪ ngayn tɔ.

⁷ Kadi de ki ra adi kigo koj'ɔ'ti ki oji me'ne'ti, um ki ndingə rɔ eke ki tɔgi madi ki kində dɔ'ti el. Tado Luwə ndigi de ki adi ki rɔnel. ⁸ Luwə aw ki tɔgi kadi adi maji'gi ki dangi dangi ndogi'se mann'ti. Lo kin'ti, a awi ki nya'gi pətɪ ki kadi ra sese ki dɔkagilo'gi pətɪ. A tɔ'se mbar mbar kadi uni rai kulə'gi ki maji. ⁹ Toki makitu lə Luwə el'n ene:

«Kanyi nyakingə lə'ne ki me ndigi adi njen-doo'gi,
ramaji li'ə to ki ndɔ'gi ndɔ'gi†.»

¹⁰ Luwə ki nje kadi ko nya njeduw nya ki nje kadi nyakusɔ de sɔ, a adi'se ko nya ki to mbar mbar, taa a ra kadi tɔgi tɔ. Lo kin'ti, ramaji lə'se a te ki dɔ'ne ki taga wangi. ¹¹ Nga ningə a in njenyakingə'gi me nya'gi'ti pətɪ, kadi rai maji ki me ndigi lə'se ki kete kete. Ningə a ra kadi de'gi ki a uləi ji'se adi j'adi'de kin, a təlɪ ki oyo adi Luwə tɔ. ¹² Kadikare lə'se kin, a ra ki njekunme'gi par el, nan a ra kadi de'gi təlɪ ki oyo ngayn adi Luwə tɔ. ¹³ Loki in oyi maji lə kulə kin ə, a uləi tɔji dɔ Luwə'ti tado təl ki təlɪ rɔ'se go Poyta'ti ki maji lə Kirisiti, manyinaj'a ki taga kin, ki maji ki rai se'de ə kanyi nya maji'gi lə'se adi'de num adi ndəgi de'gi pətɪ num kin tɔ.

† 9:9 9.9 Pa'gi 112.9

¹⁴ A elita ki Luwə tado lə'se, toji ndiginan lə'de ki rə'se'ti, oji'n dɔ maji lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dɔ'se'ti kin. ¹⁵ Toji in ki dɔ Luwə'ti tado kadikare li'ə ki de oo ngang'a el kin.

10

Pol rɔ dɔ kulə'ti ki to me ji'ə'ti

¹ De'gi eyina m'in Pol, loki m'oo kum'se ə m'sol dɔ'm, a re m'in sanyi tɔ ningə, m'un dɔ'm taa, m'ra madi ngan sese. Nan m'dəji'se ki takul sol lom lom ki memaji lə Kirisiti, ² kadi rai m'in adi m'ra m'adi ngan sese el, dɔkagilo'ti ki m'a m're'n dann'se'ti. Tado m'ində dɔ'm'ti kadi m'a m'ra m'adi ngan ki de'gi madi ki isi eli eyina j'isi ji ra kulə lə de'gi kare kin. ³ In ki rɔta'ti kadi j'in de'gi, nan j'isi rɔ ko rɔ ki de'gi si rɔi nan kin el. ⁴ Nan nyarɔ'gi ki j'isi rɔ'n, in ki in rɔ de'ti el, nan in nyarɔ'gi ki tɔg'ɔ in rɔ Luwə'ti, kadi tuji tɔgi'gi ki ngan ngan. Ji tuji'n mərta'gi lə de'gi ki in mərta'gi ki gorow'ə'ti el, ⁵ ji budi nya'gi pəti ki re ki kundɔtaa ki ɔgi gər Luwə. J'a ji ra kadi mərta'gi lə de'gi in mərta ki kadi təl re se'de go ndu'ti lə Kirisiti. ⁶ Nga ningə, j'in ndəkba kadi j'ində ba kal de'gi madi ki a təli rɔ'de go ta'ti el j'ɔji'de, ndɔ'ti ki ingi pəti a təli rɔ'se maji go ta'ti.

⁷ Gonyi nya'gi ki to takum'se'ti ne kin! Re de madi gər ar njay kadi n'in de lə Kirisiti ə, maji kadi ində nya kare kin dɔ'ne'ti tɔ: re in de lə Kirisiti ə, j'in kaa j'in de'gi lə Kirisiti tɔ. ⁸ A re m'ra rɔnel ki alɔ lo nden, oji'n dɔ tɔgi ki Burəbe adi'je kadi j'ɔsi'n ginn'se ki kete, um kadi ji tuji'n'se el kin kaa, rɔ'm sol'm el. ⁹ M'ndig'i

kadi de oo'm m'to to de ki nje kadi'se bol me makitu'gi'ti la'm ki m'ndangi m'adi'se kin el. ¹⁰ Tado de'gi madi eli eyina: «Pol, re oo makitu'gi ki ndangi ə, in ta'gi ki ngan ngan, togi'de to, nan loki re ki daro'ne ə, de oo togo el, taa ta k'el'ə ka nda'a goto to.» ¹¹ Ningə kadi de ki elta kin gər do'ne'ti maji toki, kah'a'ti inbe ki oo'n'je me makitu'ti ki j'isi sanyi ji ndangi kakin ə, re ji re ki ro'je ka, kulə ki j'a ji ra a to be to.

¹² Toki rota'ti ə, j'in j'asi nan ki de'gi madi ki inbe'gi oyi ro'de nya madi'ti kin el, eke j'a j'uni ro'je j'oji kadi de'ti el to. Nya kare, kun ki isi uni ndu'de inbe'gi par ə rai kulə, isi gonyi loki ro'de inbe'gi par kin, ra adi nyagər lə'de goto. ¹³ Nga ningə, ki ojido'je, j'a j'oji ro'je ki aldo lowə el, nan j'a j'oji ro'je kigo ngangı kulə'ti ki Luwə adi'je ə adi j'aw bitı ji te'n ro'se'ti kin. ¹⁴ Toki re j'ene j'aw bitı ji te ro'se'ti ə, ji toji ro'je ki aldo ngangı lowə el. Tado j'aw bitı ji te ro'se'ti dokete ki Poyta ki maji lə Kirisiti, toki rota'ti. ¹⁵ Lo kin'ti, ji toji ro'je ki aldo ngangı kulə lə'je el, j'ində gu'je ki kulə lə de'gi ki rangı el. Nan j'ində me'je'ti kadi kunme lə'se a aw ki do mad'a'ti, kadi j'ingəi row ji ra'n kulə'gi ki əti bol ngayn dann'se'ti. J'a ra kigo ngang'a'ti ki Luwə oji'je kadi ji ra. ¹⁶ J'a j'iləmbər Poyta ki maji go donangi'gi'ti ki sanyi gidi'se'ti, ki kanji kadi ji toji ro'je ki kulə lə de'gi ki rangı ki rai ngangı lo'ti lə'de ki sow do'de. ¹⁷ De ki ge kində gu'ne ningə, maji kadi un Burəbe ə ində'n gu'ne*. ¹⁸ In de ki Burəbe ə oo'ə nya madi'ti ə nda'a to'ti um in de ki inbe oo

* **10:17** 10.17 Jeremi 9.23; 1Ko 1.31

ro'ne nya madi'ti ə nda'a to'ti el.

11

Pol ingi ki njekawkulə'gi ki nje ngom

¹ Re asi kadi ɔsi ginn'm nden me dɔ majel'ti lə'm ningə, m'ene oyo ɔsi ginn'm be! ² Jangi ra'm tado lə'se, ningə in jangi ki in rɔ Luwə'ti. M'uwə dɔ'se tado lə dingəm kareba be, ki in Kirisiti, kadi to m'te sese non'a'ti to ngonni ki mandɪ ki ar njay, ki gər ngaw el bay. ³ Nan m'bol kadi mərta'gi lə'se, təl mərta'gi ki tuji, kadi indəi ngangɪ dɔɔ ki dɔi nan nan'ti ki Kirisiti maji ar njay, adi ɔsi'se ngerəngi, toki lii ədi'n Ebi ki ta ngom lə'ne kin be*. ⁴ De madi ki rangi a in non kadi re ilə'se mbər Jeju ki rangi ki in ki j'ilə'se mbər'ə kete, a adi'se ndil ki rangi ki in ki ingəi kete kin, eke a adi'se Poyta ki maji ki rangi ki in ki taai kete kin kaa, a in kadi ɔsi ginn'ə ki togi'se par. ⁵ Nya kare, m'in m'oo nya ki njekawkulə'gi ki oyi rɔ'de toki ngayn kin utəi m'in el. ⁶ Dɔmaji ə m'aw ki kuji kelta ngayn el, nan ki ɔji do nyagər ə, m'in me'ti non. In nya ki j'ɔji'se taga wangɪ me nya'gi'ti pəti ki row'gi ki dangi dangi.

⁷ Ningə kadi m'dəji'se m'oo ke Poyta ki maji lə Luwə ki m'inbe m'ilə'se mbər'ə ki dɔ ki kulə nanga kadi m'un dɔ'se taa, taa m'ilə'se mbər'ə kare ki kanji kingə nya low'ə'ti kin, in nya ki low'ə'ti el ə m'ra wa? ⁸ M'taa nya ji Njekawnan'gi'ti ki rangi, ki ingi ə rai sə'm ə m'ra'n kulə dann'se'ti. ⁹ Dɔkagilo'ti ki m'ində'n dann'se'ti, ə nya to'n rɔ'm kin, de madi ki

* **11:3** 11.3 Lotum 3.1-6, 13

m'iyə goto. In ngannkon'je'gi ki in donangi Maseduwann'ti ə rai sə'm me nya'gi'ti ki to rə'm. Me nya'gi'ti pəti, m'uwə təgi'm ba kadi m'oy de madi el, ningə, m'a m'nanyi ki lo kuwə təgi'm ba'ti inbe kin. ¹⁰ M'el wangi toki de madi ki kadi a təgi'm kində gu'm ki ta kin donangi Akay'ti goto. Ningə m'el ki row lə ta ki rəta'ti ki in rə Kirisiti'ti ə isi me'm'ti kin. ¹¹ Tado ri ə m'elta kin be wa? M'el be tado in ndigi ə m'ndigi'se el, el. Luwə gər maji kadi m'ndigi'se!

¹² Nya ki m'ra kin, m'a m'nanyi ki lo ra'a'ti ki non'm'ti, kadi m'ogin de'gi madi kin row. De'gi ki isi sangi row kadi indəi gu'de toki n'asi nan se'je. ¹³ Ko de'gi kin in njekawkulə'gi ki nje ngom'gi, in njerakulə'gi ki rəta'ti el, ki təli rə'de njekawkulə'gi'ti lə Kirisiti. ¹⁴ Ningə in nya ki əti de bol el, tado Satan inbe ki də'ne kaa isi təl rə'ne malayka'ti ki aw ki kunji. ¹⁵ In nya ki mbah el, kadi njerakulə'gi lə Su təli rə'de to njekuləbər'gi'ti lə Luwə ki rəta'ti. Nan a təli ta'de kigo kulə ra'de'ti ki majel.

Kon'gi ki ingə Pol

¹⁶ M'təl m'el bay, kadi de oo'm to de ki də'a goto el. A re be el ningə, in ndigi kadi m'in de ki də'm goto, kadi m'in kaa m'ində'n gu'm nden tə, toki isi rai ki de'gi madi ki isi indəi gu'de, ə in ndigi se'de kin be tə. ¹⁷ Ta ki m'aw to m'el kin, m'el kigo ndigi'ti lə Burəbe el, nan m'el kigo də majel'ti lə'm. Ningə m'gər kadi in nya ki asi kində təgi. ¹⁸ Tado de'gi ngayn isi indəi gu'de kigo k'oo'ə'ti lə'de, adi m'in kaa m'a m'ində kuləkikiyə tə. ¹⁹ Ingi ki in de'gi ki kum'se ar njay,

ə ki me ndigi lə'se inbe, təli isi ɔsi ginn de'gi ki dɔ'de majel. ²⁰ ɔsi ginn'de adi sii rai'se bər'ti, adi isi ɔl'se, adi isi taai nya ji'se'ti, oyi tor'se el, buki ji'de kum'se'ti indəi'se. ²¹ M'elta kin ki rɔsɔl, ningə in nya ki tɔji kadi j'in de'gi ki tɔgi'je goto. Lo kin'ti, m'elta to de ki dɔ'a majel be: nya ki de'gi madi oyi to nyakində gu'de, m'in kaa m'ində'n gu'm tɔ. ²² Re eyina n'in Ebirə'gi wa? M'in kaa be tɔ. Re eyina n'in ngann Isirayel'gi wa? M'in kaa be tɔ. Re eyina n'in ngann kaw *Abiraham wa? M'in ka be tɔ. ²³ Re eyina n'in njekulə'gi lə Kirisiti wa? M'a m'elta to de ki dɔ'a goto be m'ene m'utə'de me'ti sanyi. Tado m'ra kulə m'utə'de num, m'ra dangay m'utə'de num, m'ingə kində m'utə'de num, m'in ta koy'ti ndəkba ki dəkagilo'gi pəti num tɔ. ²⁴ Asi nja mi, *Juwipi'gi indəi m'in ta dɔ mutə gidə in jikar†, ²⁵ asi nja mutə, de'gi ki Rəm'ti tindəi m'in ki gɔl, de'gi tiləi m'in ki mbal nja kare kadi n'toli m'in, mann uwə'm nja mutə, m'ra kondɔ kare ki kadi kare ginn mann'ti‡. ²⁶ Me kaw mbah'gi'ti lə'm ki ngayn, asi kadi mann mbo a uwə'm, asi kadi kaya'gi ki nje gangi row rai m'in, asi kadi ngannkon'm Juwipi'gi tei ta'm'ti ə rai m'in, asi kadi nje gər Luwə el tei ta'm'ti ə rai m'in, asi kur me bebo'ti, nya ki majel te dɔ'm'ti, asi kadi nyara'm diləlo'ti, asi kadi ba uwə'm, asi kadi ngannkon'm'gi ki in ngannkon'm'gi ki rɔta'ti el rai m'in§. ²⁷ M'ra kulə'gi madi ki m'ɔr rɔgi me'ti, nya'gi ki ngan ingəm; dəkagilo'gi ngayn bi ɔdi

† **11:24** 11.24 Ndukun ki nja joo 25.3 ‡ **11:25** 11.25 KNK 16.22, 14.19 § **11:26** 11.26 KNK 9.23, 14.5

kum el, bo ra'm num, kundə ra'm num, taa taa m'ogi rō'm nyakuso, kul on'm, m'aw ki rō'm kare. ²⁸ Ki kanji k'el nya'gi madi, nya ki uwə me'm ki ndo'gi, m'mər ta do Njekawnan'gi'ti ki dangi dangi pəti. ²⁹ Kin ə togi de madi goto ə, m'in kaa togi'm goto to, kin ə de madi inyə row lə Kirisiti ə, so'm singə'm'ti mur mur. ³⁰ Kin ə re in ta kində togi ə, m'ində gu'm ki togi goto lə'm. ³¹ Ningə Luwə ki Baw Burəbe Jeju, Luwə ki kōsikurə in do'a'ti biti ki non'ti, gər kadi m'elta ngom el. ³² Loki m'te Damasi'ti, nje konbe ki ginn ngar Aretasi'ti adi de'gi toi tatərow'gi'ti ki bebo'ti kadi uwəi m'in. ³³ Nan uni m'in me kara'ti, tuwi m'in ki bolo bər adi m'in taa ki ngal ndogi bər ki gugū gidə bebo m'osi nanga. In be ə m'te'n ji'ə'ti*.

12

Nya'gi ki Burəbe adi Pol oo me ndil'ti

¹ M'gər toki kində gu in nya ki nda'a goto yan'ne, be kaa m'a m'elta do nya'gi'ti ki Burəbe adi m'oo me ndil'ti ki nya'gi ki te ki do'a adi m'gər. ² M'gər dingəm kare ki njekunme'ne me to Kirisiti, ki asi bal dogi gidə in so bone, Luwə un'ə aw si'ə biti me dōran'ti ki nja mutə. Ningə dingəm kin, Luwə un'ə ki daro'a inbe kin be eke in me ndil'ti inbe kaa m'gər el, nan Luwə gər*. ³ M'gər kadi dingəm kin Luwə un'ə, nan un'ə ki daro'a inbe kin be eke in me ndil'ti inbe kaa m'gər el, nan Luwə gər bəti. ⁴ Luwə un'ə aw si'ə

* **11:33** 11.33 32-33; KNK 9.23-25   * **12:2** 12.2 KNK 9.30, 11.25;
Gal 1.21

biti Paradisi'ti lə'ne, adi oo ta'gi ki dum kelta'a. In ta'gi ki adi de madi tarow kadi təl el rangi el†. ⁵ M'a m'ində gu'm ki ɔjido de'ə kin, nan ki ɔjido'm, m'a m'ində gu'm ə, m'ində me tɔgi goto'ti lə'm kin par. ⁶ A re kadi m'ində gu'm kaa, de a oo'm to de ki do'a goto el, tado in ta ki rɔta'ti ə m'a m'el. Nan m'mbətə kində gu'm, nan panyata de oo'm to de ki ngayn ki aldo nya ki oo'm m'nji m'ra eke oo ta'm'ti. ⁷ Ningə kadi m'ində gu'm ki nya k'oo me ndil'ti ki ətə bol kin el, m'ingə mote madi rɔ'm'ti: malayka lə Satan kare ə ingə kulə kadi to ində'm kadi m'ində gu'm el. ⁸ Asi nja mutə, m'non do Burəbe'ti kadi ɔr kon kin rɔ'm'ti kɔ. ⁹ Nan Burəbe el'm ene: «Memaji lə'm asi naki, tado m'nji m'ɔji tɔgi'm me tɔgi goto'ti lə'i.» Adi m'a m'ində tɔgi'm ki tɔgi goto lə'm, kadi tɔgi Kirisiti in do'm'ti. ¹⁰ In tado kin ə, tɔgi'm goto kaa m'ra rɔnel num, de'gi taji m'in ge, adi m'in me kon ge, indəi kum ndoo ge, adi m'in kon ge tado lə Kirisiti kaa, m'ra rɔnel par, tado loki tɔgi'm goto kin ə, in ə m'ingə tɔgi'ti.

Me Pol osi nanga el tado lə Korenti'gi

¹¹ Ngə sine m'təl de ki do'a majel, ningə in ingi ə indəi tɔgi do'm'ti adi m'təl njedo majel. Ingi ə re a manyinaji do'm'ti, tado re m'in nya madi el kaa, nya ki njekawkulə'gi ki nganyi ngayn kam utəi m'in goto. ¹² Nya'gi ki tɔji kadi m'in njekawkulə rai nya dann'se'ti adi oyi: m'uwə tɔgi'm ba me nya'gi'ti ki ngan, m'ra nyakɔji'gi ki nya'gi ki ətə bol, ki tɔgi'gi ki ətə bol takum'se'ti.

† 12:4 12.4 3-4; Luk 23.43

13 In ri ə ndəgi Njekawnan'gi ki rangi ingəi utəi'se wa? Nya kare ki m'gər ə, in kəy ki m'in nya ki kəy də'se'ti el kin par. Nga ningə, kadi me'se səl də'm'ti ki ɔjido nya ki low'ə'ti el kin!

14 Ki ngəosine kin, nja'm in ta row'ti kadi m'aw m'oo'se ki nja mutə‡. Ningə kaw'm ki m'a m'aw kam, m'a m'in nya ki kəy də'se'ti el, tado in darə'se inbe ə m'nji m'sangi, um m'sangi nyakingə lə'se el. Toki rəta'ti, in baw ngann'gi ə a ngəmi nyakingə tado lə ngann'de'gi, um in ngann'gi ə a ngəmi nyakingə'gi tado lə baw'de'gi el. 15 Ningə ki ɔjido'm, m'in ndəkba ngayn kadi m'ra nya kə də'se'ti. Darə'm inbe ba pəti, m'in ndəkba ngayn kadi m'ra kə tado lə'se. M'gər kadi re m'ndigi'se ngayn be kin ə, ingi a in ndigi m'in ngonn ndigi el.

16 De'gi madi a eli eyina in ki rəta'ti kadi m'in nya kəy ki də'se'ti el, nan a eli toki m'in njekədikum de'gi, m'te sese ki ta ngom m'taa nya lə'se. 17 Eke dann de'gi'ti ki m'ulə'de ki rə'se'ti kin, de madi ki m'un girə də'a'ti m'taa'n nya ji'se'ti in non wa? 18 M'dəji Titi m'ad'a aw dann'se'ti, ningə m'ulə ngonkon'je kare m'adi aw si'ə təŠ. Eke Titi un girə taa'n nya madi ji'se'ti wa? Titi a un girə ta nya ji'se'ti el, tado j'in se'de'gi kin, j'in de'gi ki ndil ki kareba ə isi ɔr'je tarow, taa j'isi j'un gorow ki kareba tə.

19 Mayinu ba, isi oyi ene j'isi ji sangi kadi j'ɔr ta də'je'ti ki non'se'ti, nan jagi, in non Luwə'ti, me kində rə nan'ti me tə Kirisiti ə j'isi j'el'n ta.

‡ 12:14 12.14 Kaw'a ki dəkete tə ə ki nja joo tə. KNK 18; 2Ko 13.2 § 12:18 12.18 8.18

Ningə nya'gi kin pəti, njendigi'gi lə'm, in kadi ɔsi ginn'se ki kete me kunme'ti lə'se. ²⁰ Toki rɔta'ti, m'bol kadi loki m'aw m'te dann'se'ti ə, m'ingə'se ta nya ra'ti ki nəl'm el. Ə re m'ingə'se ta nya ra'ti ki nəl'm el ə, nya ki m'ra a nəl'se el tɔ. M'bol kadi m'aw ə, m'tɔr ta kɔlnan'ti, ki ta jangi ki ra'ti, ki ta wongi'ti, ki ta nii'ti, ki nya taji'ti, ki ta kel nan ta'ti, ki ta koji rɔ'ti, ki ta nyara ki biriri'ti. ²¹ M'bol kadi ki re'm dann'se'ti me ndɔ'gi'ti ki a re kin, Luwə ulə rɔsɔl dɔ'm'ti takum'se'ti. M'bol kadi m'aw m'ra ta non'ti tado de'gi madi ngayn ki kete rai majel, nan inyəi gorow njiyə ki to njen kɔ el ə, sii ta nyakow'ti, ki ta sangi nan kaya'ti, ki ta nya ki to lo ra'ti el ba.

13

Ta koji'gi ki doboy'ti ki kuwə ji nan

¹ In kaw ki nja mutə* nga ə m'a m'aw dann'se'ti am. Nga ningə, j'a j'oo go ta lə de'gi ki rai majel toki Makitu lə Luwə el'n ene: «Ta'gi pəti a in ki kunndu dɔ'ti ki mannaji lə de'gi joo eke mutə†» kakin. ² Ə m'el de'gi ki ndoki rai majel kete ki nje'gi ki rangi pəti, toki re m'təl m'aw dann'se'ti gogi ə, de ki m'a m'nji si'ə dɔ majel'ti li'ə goto. Ningə ta kin in ta ki ndoki m'el kete, kaw'm dann'se'ti ki nja joo kin nga, nan ki bone m'in sanyi sese kin kaa, m'təl m're dɔ'ti bay. ³ M'a m'nji sese dɔ'ti el, tado isi sangi kadi oyi nya ki toji kadi Kirisiti elta ki row ki rɔ'm'ti. Kirisiti ki, ki rɔ'se'ti aw ki togi, isi oji

* **13:1** 13.1 12.14 † **13:1** 13.1 Ndukun ki nja joo 19.15; Mat 18.16; 1Ti 5.19; Ebr 10.28

togi'ne dann'se'ti. ⁴ In ki rɔta'ti kadi de'gi bɔri Kirisiti kagidəsi'ti tado tog'o ki goto, nan isi ki do'ne taa ki togi læ Luwə. Be tɔ ə, j'in kaa, togi'je goto me kində rɔ nan'ti ki Kirisiti, nan j'a j'isi ki do'je taa, nan'ti si'ə ki togi læ Luwə, takum nan'ti.

⁵ Indəi manji rɔ'se inbe'gi oyi ke isi njiyəi to njekunme'gi inbe wa? A gəri kadi Kirisiti in dann'se'ti non. A re be el ningə, asi kadi oyi lo inbe ki rai'ti dana me kində manji rɔ'ti læ'se kin el tɔ ənn. ⁶ M'gər maji kadi a gəri toki j'in ji gər lo ki ji ra səm'ti. ⁷ J'elta ki Luwə kadi rai nya madi kare ki majel el. Ji sangi kadi j'ɔji toki j'in ə j'ingə me'ti el, nan ji sangi kadi j'oo'se rai nya ki maji. Toki re to to nya ki j'in j'osi'ti be kaa, kadi j'oo'se rai nya ki maji. ⁸ Tado j'aw ki togi madi ki kadi j'osi'n ta ta ki rɔta'ti el. J'aw ki togi ki kadi ji ra'n kulə ki rɔta'ti par. ⁹ Loki togi'je goto nan ingi togi'se in ngayn ə j'ingə rɔnel. Ningə nya ki j'isi dəji Luwə, in ta kadi togi ki kete. ¹⁰ In tado kin ə, m'in sanyi sese kaa, m'ndangi makitu kin m'adi'se kadi to re ndɔ ki m'te dann'se'ti ə, m'ra madi ngan sese ki togi ki Burəbe adi'm kin el. Togi ki Luwə adi'm kadi m'osi'n ginn'se kadi awi ki kete yo, um kadi m'tuji'n'se el.

¹¹ Ki ne kin, ngannkon'm'gi, maji kadi sii ki rɔnel, rai kulə kadi awi ki kete kete, kadi uləi dingəm me nan'ti, adi ndu'se osi go nan'ti, ə sii ki lapiya, ningə Luwə ki nje ndigi de'gi ki nje kadi lapiya a in nan'ti sese.

¹² Uwəi ji nan kare kare pəti ki kore nan rɔ'ti. Nje kunme'gi pəti uwəi ji'se.

¹³ Kadi memaji lə Burəbe Jeju Kirisiti, Luwə ki nje ndigi de'gi, ki Ndil Luwə ki njekuwə de'gi nan'ti, in nan'ti sese pəti. Ta goto nga!

Ta lə Luwə Kunmindɪ kɪ Sigi
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4